

Badelunda kyrkskola

Åtgärdande av tak inom projektet ”Hus med historia”

Antikvarisk medverkan



Badelunda kyrka 1:2
Badelunda socken
Västmanlands län

Fredrik Ehlton

Badelunda kyrkskola

Antikvarisk medverkan

Badelunda kyrka 1:2
Badelunda socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 110128

Fredrik Ehltón

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlskatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2012

Omslagsfoto: Fredrik Ehlton

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Fredrik Ehlton, Västmanlands läns museum.

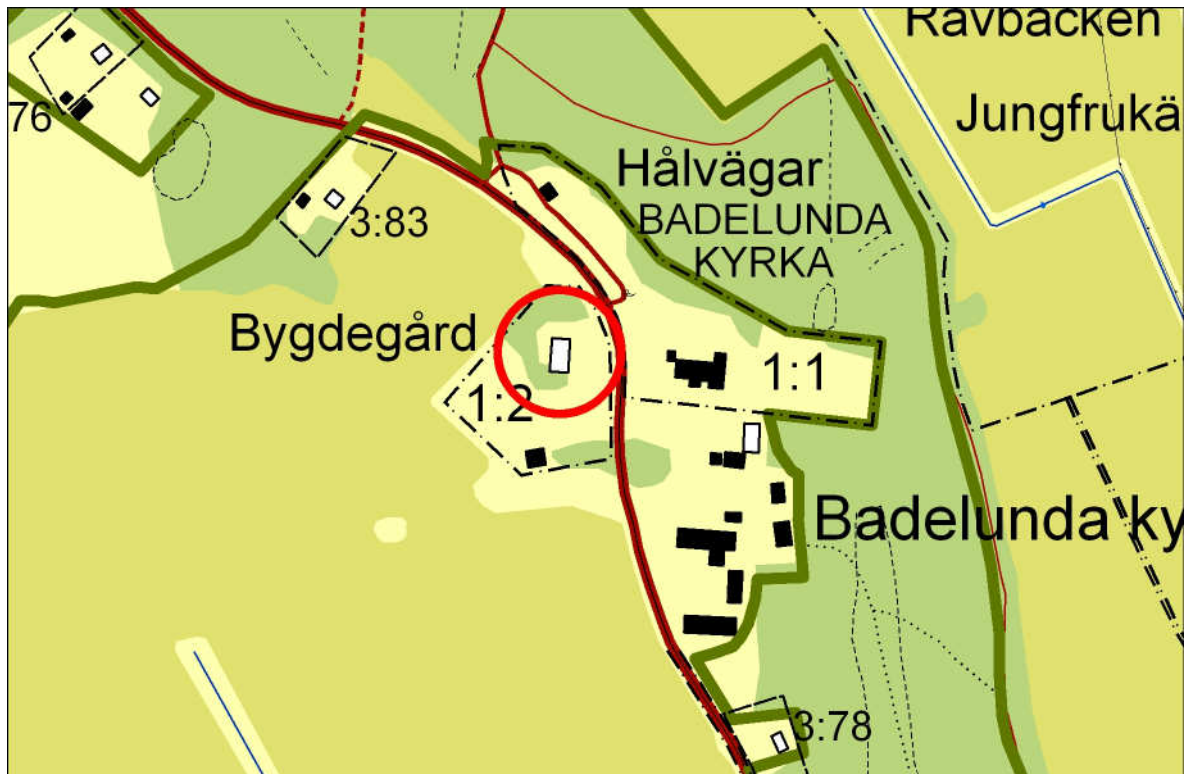
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-28-9

Inledning

Under åren 2010 och 2011 genomförde Riksantikvarieämbetet i samarbete med Sveriges hembygdsförbund projektet *Hus med historia*. Genom projektet kan stöd utgå till hembygdegårdarnas byggnader som representerar lokal byggnadskultur och som förvaltas av hembygdsrörelsen samt används i publik verksamhet.

I samråd med Länsstyrelsen har Badelunda hembygdsförening kommit överens om att genomföra åtgärder på taket som ska säkra byggnadens fortbestånd.



Aktuell byggnad är inringad med röd ring. Utdrag ur digitala fastighetskartan från 2004, skala 1:5000.

Enligt beslutet från länsstyrelsen gäller åtgärderna byggnadens tak. Åtgärderna utbytte av delar av sönderfrusna stuprör, samt övriga byggnadsvårdande åtgärder på byggnadens tak.

Arbetena skulle följas av antikvarisk sakkunnig som också skulle stämna av de planerade åtgärderna med länsstyrelsen. Som antikvarisk sakkunnig utsågs Västmanlands läns museum.

Rapporten sammanställdes av byggnadsantikvarie Fredrik Ehlton, Västmanlands läns museum, den 29 februari 2012.

Historik

Folkskolan har en lång historia i Sverige som börjar på 1500-talet. Då var utbildningen inriktad på kristen tros- och sedlära. Den var riktad mot vuxna som i sin tur skulle lära barnen att läsa. 1686 infördes en ny kyrkolag som förde över ansvaret för barnens undervisning till kyrkoherden och det blev klockaren som undervisade.

Den tidiga skolverksamheten hade inga krav på hur lokalerna skulle se ut. Det var i och med folkskolestadgan 1842 som nya krav ställdes på församlingarna att inom 5 år uppföra lokaler som var ändamålsenliga. Stadgan innebar också att skolan skulle uppföras i anslutning till skolstyrelsens ordförande, detta ledde till att skolorna oftast placerades nära församlingen kyrka. Det blev också högre krav på dugliga lärare. Lokalen skulle innehålla en undervisningssal och bostad för läraren. Det var först under senare delen av 1800-talet som riktlinjer framarbetades för hur skolbyggnaderna skulle se ut mer i detalj.

Badelunda kyrkskola är uppförd 1877. Byggnaden ersatte den skollokal som socknen tidigare hade använt, en mindre tvåvånings sockenstuga i klockarbostället. Antalet skolpliktiga barn var många och behovet av en större lokal för undervisning var stort. Man beslöt att kosta på en helt ny byggnad som skulle innehålla sockenstuga, småskolesal, folkskolesal och lägenheter för småskolelärarinnan och klockarfamiljen. Stadsingenjör J H Olander i Västerås stod för ritningarna till den nya skolbyggnaden.¹

Den offentliga delen av byggnaden används idag vid dop, begravningar och bröllop. I övervåningen har det inretts lägenheter.

Den aktuella byggnaden är uppförd i timmer i en och en halv våning med frontespiser på båda långsidorna. Grunden är i granit som kommer från den gamla kyrkomuren. Det flacka sadeltaket är täckt med svartmålad skivplåt. Fönsteraxlarna är symmetriskt placerade, både horisontellt och vertikalt. På bottenvåningen finns på långsidorna sju fönster, i frontespiserna tre. På gavlarna är två fönster på övervåningen och två fönster på bottenvåningen. Den tredje öppningen på gavelns bottenvåning är en dörr, centralt placerad på den norra gaveln och till höger på den södra. Fönstren är kopplade, av korsposttyp och målade i ljust grått. Enligt originalritningar och äldre fotografier var fönstren ursprungligen spröjsade, hade stickbågeformad överkant och målade i en mörkare kulör. Under takfoten på långsidorna finns mindre originalfönster. Fasaden är reveterad med spritputs med släta fönsteromfattningar och hörnmarkeringar. Längs takfoten finns en kraftig, profilerad gesims. Frontespisernas gavelspetsar markeras med ett liknande listverk som skapar ett tympanonfält. Mellan de båda våningarna finns en smalare profilerad list. Långsidornas gesims viker om hörnen och på så sätt skapas kapital till de markerade hörnen. Spritputsen är avfärgad i rosa och samtliga dekorativa detaljer i vitt.

¹ Badelunda hembygdsförening

Den befintliga utformningen av byggnaden är förmodligen från 1930-talet då en kraftig renovering genomfördes. Bland annat gjordes mindre förändringar i planlösningen invändigt, fönstren byttes och dörren på den södra gaveln flyttades. Troligen putsades byggnaden om och fick dagens färgsättning.

I ett protokollsutdrag från Kyrkostämman i Badelunda församling 1898 behandlas omläggningen av Kyrkskolans otäta tak. Ursprungligen var taket belagt med spån, detta fick tjäras ofta för att hindra takdropp i lärarbostäderna på övre våningen. På kyrkostämman bestämdes att byggnaden skulle få tegeltak.²

² Badelunda hembygdsförening

Byggnadsvårdsåtgärder

Åtgärderna som genomfördes inriktades på byggnadens tak för att säkra dess fortbestånd. Skadorna omfattades av lösa delar, plåtskador och sönderfrusna stuprör. Samtliga åtgärder diskuterades på plats innan utförande och stämdes av med länsstyrelsen.

Skador som åtgärdades under projektet:

Plåtanslutning mot tegelpannor åtgärdades



Plåten ansluter dåligt till tegelpannorna och den underliggande takpappen är uttjänt.



Åtgärdade anslutningar till tegelpannorna

Lösa skorstensbeslag åtgärdades



Skorstensbeslagen är lösa och riskerar att falla bort.



Fastgjorda skorstensbeslag

Lösa stuprör åtgärdas samt sönderfrusna stuprörsknän ersattes med nya



De kantiga skarvarna på stuprören vid gesimsen leder till att is fastnar och rören fryser sönder.



De nya knäna har rundade hörn som ska motverka att is fastnar i dem.

Nockplåten fästes med nya spikar



Nockplåten har släppt då spikarna rostade av.

Nockplåten sattes fast med nya spikar

Vingen över teglet (pannlisten) i anslutningarna täckte ej teglet, detta åtgärdades

Resultat

Der fördes en diskussion kring vilken sorts plåt som skulle användas vid åtgärderna. Alternativen var antingen galvaniserad omålad plåt likt den befintliga plåten på byggnaden eller fabrikslackerad plåt enligt moderna metoder. Efter diskussion med länsstyrelsen valdes den fabrikslackerade plåten med motiveringen att åtgärderna inte skulle vara så synliga att de invercade på byggnadens karaktär.

De sönderfrusna stuprörsknäna ersattes med nya rör med rundade skarvar. Detta motiverades med att de kantiga skarvarna inte fungerade utan medförde en risk för byggnadens fortbestånd.

Projektet har skett enligt länsstyrelsen direktiv och godkänns ur antikvarisk synvinkel.



Badelunda kyrkskola innan restaurering. De sönderfrusna stuprörsknäna har lett till missfärgningar i putsen.



Badelunda kyrkskola efter restaurering

Litteratur och källor

Badelunda hembygdsförening - <http://badelunda.se/>

Administrativa uppgifter

Västmanlands läns museums dnr: VLM 110128

VO Kulturmiljö; projektnr: 3-11-110

Länsstyrelsen dnr: 434-04700-2010

Fastighetsbeteckning: Badelunda kyrka 1:2

Landskap: Västmanland

Län: Västmanland

Socken: Badelunda

Kommun: Västerås

Ägare-beställare: Badelunda Hembygdsförening

Entreprenör: SG Bleck & Plåt
Munspelsvägen 14
735 38 Surahammar

Antikvarisk medverkan: Västmanlands läns museum
Antikvarisk expert Fredrik ehlton
Karlgatan 2
722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22



– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-28-9